

УДК 330.101.541:631.164.23

**М.І. Кісіль, канд. екон. наук, старш. наук. співробітник
завідувач відділу інвестицій ННЦ
«Інститут аграрної економіки» НААН**

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ІНВЕСТИЦІЙ У АГРАРНУ СФЕРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Розвиток аграрної сфери є постійним пріоритетом у світовій економіці. Країни, що досягли економічних та інших успіхів, мають добре розвинену агропродовольчу сферу економіки, особливо її аграрну складову. Для України також важливо забезпечувати пріоритетність розвитку аграрної сфери в системі національної економіки, що й передбачено чинним законодавством [1].

Успішний розвиток аграрної сфери можливий лише завдяки інвестиціям. У разі, коли власних джерел фінансування інвестицій

недостатньо, товаровиробники залучають їх через різні інвестиційні механізми. Проте в умовах нестабільності інвестиційна привабливість аграрної економіки знижується, скорочуються не лише власні, а й залучені джерела фінансування інвестицій. Це змушує власників інвестиційних ресурсів та інвесторів визначати пріоритети і черговість вкладання капіталу, виходячи не лише з мотивів окупності, але й доцільності забезпечення найбільш важливих потреб підприємства, його збереження чи зміцнення його фінансового стану. Водночас для держави важливо, підтримувати інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання за тими її напрямками, що забезпечують досягнення загальних суспільних цілей та вирішення найважливіших завдань соціально-економічного розвитку суспільства. Тому визначення пріоритетних напрямів інвестицій у аграрну сферу економіки в умовах нестабільності є важливим завданням, вирішення якого має важливе національне значення, що й обумовлює актуальність теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти проблеми пріоритетності інвестицій в аграрну сферу економіки в останні роки досліджували ряд авторів [2, 3, 4]. Під лозунгом пріоритетності відповідального інвестування розвитку сільського господарства в червні-липні цього року в Берліні пройшла одинадцята світова конференція проти голоду, який є також ознакою гострої нестабільності [5]. Автор також постійно досліджує ці аспекти в Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” (далі ННЦ “ІАЕ”) [6, 7, 8, 9]. Проте з огляду на посилення нестабільності інвестиційної діяльності питання пріоритетності інвестицій в аграрний сектор економіки потребують додаткового вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування пріоритетних напрямів інвестицій в аграрну сферу економіки в умовах нестабільності.

Виклад основних результатів дослідження. Дослідженнями встановлено, що інвестиційний розвиток аграрної сфери України вирізняється нестабільною динамікою. Так, внаслідок реорганізації КСП у приватні агроформування в 2001–2008^{рр.} досягнуто високих щорічних темпів зростання інвестицій у сільське господарство (30–40 і більше відсотків), прискорилися процеси залучення і відтворення капіталу, нарощено логістичний та експортний потенціали держави, а також отримано ряд інших позитивних результатів. Проте через фінансову кризу капітальні інвестиції у сільське господарство в 2009^{р.} скоротилися більш, ніж у 2 рази. Однак уже в 2010–2012^{рр.} їх обсяги зросли, хоча докризового рівня не досягли, в 2013^{р.} залишилися на рівні попереднього року, а в 2014^{р.} очікується їх деяке скорочення. На рівень і динаміку

інвестицій у аграрну сферу суттєво впливали регіональні умови інвестиційної діяльності [10]. У 2013–2014^орр. ці умови в окремих регіонах суттєво погіршилися, що надалі буде обумовлювати посилення дефіциту інвестиційних ресурсів і зниження рівня інвестиційної активності в аграрній сфері економіки.

В період до 2020^ор. слід очікувати на нестачу в підприємствах аграрної сфери економіки необхідних джерел фінансування інвестицій. Тому їх доцільно спрямовувати на пріоритетні напрями, що дозволить інвесторам досягти окупності вкладень, а в масштабі регіону та держави – забезпечити активізацію соціального та економічного розвитку. У зв’язку із зазначеним необхідно переглянути аграрну політику держави в напрямі активізацій економічної діяльності населення та дрібних товаровиробників, нарощування експортного потенціалу агробізнесу і зростання доходів бюджетів усіх рівнів внаслідок реалізації інвестиційних проектів і заходів. Пріоритетними доцільно вважати інвестиції за нижченаведеними вісьмома найбільш важливими їх напрямками.

Перший напрям – спрямування інвестицій на збільшення виробництва свинини в усіх формах господарювання і заміщення її імпорту шляхом стимулювання та надання дрібним товаровиробникам на поверненій основі коштів бюджетної підтримки, нарощування основного стада свиней і виробництва товарних поросят для реалізації населенню, підприємствам, фермерським та іншим господарствам. З метою імпортозаміщення і зростання обсягів споживання м’яса потрібно збільшити на 210–220 тис. т у рік обсяги реалізації свинини в живій вазі, додатково вирощувати 1,8–2,0 млн гол. свиней і наростити у племінних та інших господарствах поголів’я свиноматок на 90-100 тис. голів. З урахуванням варіантів мінімізації інвестиційних витрат, що не повинні перевищувати з розрахунку на голову основного стада 13–15, а молодняку свиней 3,5 тис грн, загальна потреба в них складе 7 млрд грн. Вкладення по цьому напрямку можуть забезпечити додатковий валовий внутрішній продукт держави на суму понад 8 млрд грн у рік. З метою методичного забезпечення цих заходів в особистих селянських і фермерських господарствах у ННЦ “Інститут аграрної економіки” (далі ННЦ “ІАЕ”) було розроблено взірцевий інвестиційний проект створення міні-свиноферми в особистому селянському господарстві [11].

Другий напрям – створення малих і середніх молочнотоварних ферм ВРХ у сільськогосподарських підприємствах, особистих селянських і фермерських господарствах. Лише на створення у кожному адміністративному районі молочної ферми на 200–400 корів необхідно 12 млрд грн. При цьому їх поголів’я збільшиться на 140–150 тис. гол., обсяги

реалізації молока та яловичини для потреб місцевого населення – відповідно на 1,0 і 0,5 млн т, а валового внутрішнього продукту – на 3 млрд грн у рік. З метою методичного забезпечення розроблення подібних проектів у ННЦ “ІАЕ” підготовлено методичні рекомендації та зразковий інвестиційний проект [12, 13, 14].

Третій напрям – формування мережі експортоорієнтованих зернових кооперативів шляхом залучення іноземних кредитів під закупівлю імпортного обладнання для створення потужностей з приймання, доробки і зберігання сільськогосподарської продукції, формування товарних партій цієї продукції та її реалізації на зовнішньому і внутрішньому ринках. Оцінки проектів залучення японських і канадських кредитів під закупівлю імпортного обладнання з метою створення елеваторних потужностей і передачі їх на умовах фінансового лізингу обслуговуючим сільськогосподарським кооперативам, що були здійснені в ННЦ “ІАЕ” робочою групою під керівництвом автора, свідчать про доцільність реалізації цих проектів. Їх показники такі: інвестиційні витрати по кожному із зазначених проектів – 300 млн дол. США; будівництво «під ключ» 100–200 елеваторів загальною потужністю 1 млн тонн одноразового зберігання; орієнтовна максимальна ціна будівництва елеваторів різної потужності із об’єктами інфраструктури на 3 тис. т – 399, 5 тис. т – 371, а 10 тис. т – 300 дол. США на тонну одноразового зберігання сільськогосподарської продукції; щорічна виручка від реалізації послуг і додатковий ціновий ефект – понад 1 млрд грн, або 440 млн грн валової доданої вартості.

Четвертий напрям – збільшення експортних можливостей підприємств кондитерської промисловості з метою освоєння нових і розширення існуючих ніш національних товаровиробників на зовнішніх ринках продукції галузі та повного використання наявних потужностей. Основні інвестиції по цьому напрямку необхідні для збільшення оборотних засобів підприємств. Враховуючи, що наявні потужності галузі нині використовуються на 70 %, за рахунок повного їх завантаження та реалізації додаткової продукції на зовнішніх ринках можна на 400 млн грн збільшити обсяги товарної продукції, що рівнозначно 180 млн грн валової доданої вартості в рік. На забезпечення приросту оборотного капіталу підприємств галузі необхідні інвестиції в розмірі 300 млн грн, джерелом фінансування яких можуть бути власні та залучені кошти підприємств кондитерської галузі та короткострокові кредити банків. Розвиток кондитерської промисловості стимулюватиме розширення виробництва вітчизняної продукції в інших галузях економіки, сприятиме приросту ВВП, а також зростанню надходжень до державного бюджету.

П'ятий напрям – посилення контролю за реалізацією проекту залучення ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (далі ДПЗКУ) від Експортно-імпортного банку Китаю кредиту загальною вартістю 3 млрд дол. США під гарантії уряду України. По цьому напрямку в ННЦ ІАЕ робочою групою під керівництвом автора підготовлено ТЕО відповідного проекту. Реалізацію першої компоненти цього проекту вартістю 1,5 млрд дол. США розпочато в кінці 2012^{р.} і на початку 2013 р. Проте кошти на реалізацію другої компоненти цього проекту вартістю 1,5 млрд дол. США, що передбачає створення 5 млн т елеваторних потужностей ДПЗКУ протягом п'яти років, поки що не почали надходити, оскільки попереднє керівництво Мінагропроду України и ДПЗКУ змінило цілі другої компоненти проекту. У зв'язку з можливими ризиками реалізації цього проекту новому керівництву Мінагропроду України доцільно орієнтувати ДПЗКУ повернутися до реалізації первинно визначених у ТЕО проекту завдань щодо створення додаткових потужностей елеваторів і портових терміналів. Важливість цих заходів підвищилася у зв'язку з втратою національного контролю над елеваторними потужностями ДПЗКУ в Автономній Республіці Крим і частині території Донецької та Луганської областей. Посиленню контролю за ходом реалізації проекту буде сприяти організація системи його моніторингу.

Шостий напрям – модернізація цукрових заводів з метою поєднання технологічного процесу цукроваріння і виробництва біоетанолу з меляси та соку цукрових буряків. В Україні доцільно переробляти на біоетанол майже половину цукрових буряків і 520 тис тонн меляси. Це забезпечить додаткове надходження понад 900 тис тонн біоетанолу, або 21% від загального обсягу споживання бензину. Реалізація цих заходів потребує інвестицій на суму 2,3 млрд грн, які окупляться протягом одного року і дозволять підвищити рівень енергетичної безпеки держави.

Сьомий напрям – створення кластерних формувань з виробництва та перероблення сільськогосподарської продукції з метою її імпортозаміщення та формування експортного потенціалу. Прикладом такого кластеру може слугувати льонарський у поліських регіонах України, де має бути зосереджена первинна переробка льоносоломки, виробництво льоноволокна, тканин, одягу олії, ліків та іншої продукції. Аналогічно важливими є розроблення і реалізація проектів з вирощування коноплі та перероблення продуктів з неї. В Україні створено ненаркотичні сорти коноплі, які можуть стати основою проекту. Олія з насіння конопель має багатоцільовий характер використання, зокрема в онкомедицині. Тому в створенні цього кластеру, окрім аграрників і переробників, будуть

зацікавлені також медичні та фармацевтичні компанії Подібні інтеграційні проекти є великими, їх фінансування може бути здійснено за участю національних та іноземних інвесторів, окупність проектів висока, а кінцеві продукти будуть користуватися підвищеним попитом. Органам державної влади та управління доцільно пропонувати представникам великого бізнесу вкладати кошти в подібні проекти, що дозволяють усім їх учасникам отримати прибутки та інші вигоди, а також збільшити бюджетні надходження.

Восьмий напрям – створення мережі цехів і пунктів по забою тварин з господарств населення відповідно до вимог ЄС. За розрахунками автора, вартість переходу на європейську систему гуманного забою тварин з господарств населення становить 1,8 і 2,3 млрд грн потребує розробки та реалізації відповідної державної програми, підтримки інвестицій на поверненій основі, введення індикативних цін на послуги із забою тварин тощо.

Результати проведених досліджень у вигляді доповідної записки передано в 2013 і 2014 рр. до Мінагрополітики України.

Висновки. 1. Розвиток аграрної сфери України в період до 2020^ор. буде здійснюватися в умовах обмеженості коштів товаровиробників на фінансування інвестицій за рахунок їх власних і залучених коштів, а також недостатніх бюджетних коштів на їх підтримку. Інвестиції в аграрну сферу доцільно спрямовувати і підтримувати державою за їх пріоритетними напрямами. 2. Найбільш важливими з них є створення міні свиноферм в особистих селянських господарствах і молочних ферм у фермерських господарствах для задоволення потреб місцевого населення у продукції скотарства, формування мережі забійних цехів відповідно до європейських вимог, збільшення експортного потенціалу в сільському господарстві, сфері логістики і кондитерській промисловості, виробництва біоетанолу а також кластерних агропромислових формувань. 3. Пріоритетне спрямування інвестицій за зазначеними напрямами буде сприяти зміцненню продовольчої безпеки держави, нарощуванню експортного потенціалу, збільшенню обсягів валютних надходжень та стабілізації економічної ситуації в державі.

Бібліографічний список: 1. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві : Закон України № 400-ХІІ від 17.10.1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/400-12>. 2. Priorities investment in the agricultural area [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ifpri.org/publication/priorities-public-investment-agriculture-and->

rural-areas-grp-3. 3. Волощук К.Б. Інвестиційні пріоритети сучасного розвитку аграрних підприємств / Економіка АПК, 2010, № 8. – С. 68–72. 4. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. 5. Кісіль М.І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кісіль, М.Ю. Кожем'якіна // Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Лупенка Ю.О., Месель-Веселяка В.Я. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2012 – С. 76–80. 6. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, М.І. Кісіля. – К.: ДОП ННЦ ІАЕ, 2012. – С. 64. 7. Кісіль М.І. Сучасні виклики, стратегічні пріоритети та завдання щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кісіль // Інноваційна економіка. – 2014. – № 1. – С. 14–19. 8. Кісіль М.І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кісіль // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 36–39. 9. Кісіль М.І. Інвестиційна привабливість сільського господарства регіону / М.І. Кісіль // Економіка АПК. – 2014. – № 8. – С. 44–51. 10. Politik gegen Hunger 2014 – Verantwortliche Investitionen in die Landwirtschaft [Die elektronische Ressource]. – Das Regime des Zuganges: http://www.bmel.de/DE/Landwirtschaft/Welternahrung/welternahrung_node.htm. 11. Кісіль М.І. Інвестиційний проект створення міні-свиноферми в особистому селянському господарстві / М.І. Кісіль, Д.С. Черненко. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2013. – 67 с. 12. Кісіль М.І. Методичні рекомендації з розроблення інвестиційних проектів молочних ферм в особистих селянських господарствах / М.І. Кісіль, М.М. Кропивко – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2013. – 30 с. 13. Кісіль М.І. Методичні рекомендації з організації сімейних ферм в Україні (на прикладі ферм з виробництва молока) / [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, М.І. Кісіль та ін.]. – К.: “ІАЕ”, 2014. – 60 с. 14. Кісіль М.І. Інвестиційний проект створення сучасної молочної ферми на 300 корів / М.І. Кісіль, М.М. Кропивко, І.Г. Карпенко; за ред. М.І. Кісіля. – К.: “ІАЕ”, 2012. – 52 с.

Кисиль Н.И. Приоритетные направления инвестиций в аграрную сферу Украины в условиях нестабильности. Показано, что развитие аграрной сферы является постоянным приоритетом в мировой экономике. Успешное развитие аграрной сферы возможно лишь благодаря инвестициям. В условиях ограниченности объемов финансовых ресурсов, стратегий развития экономики Украины на период до 2020 г. разработано восемь основных и государственно приоритетных направлений для

инвестирования в аграрную сферу экономики. Предметом исследования являются теоретико-методологические и прикладные аспекты формирования приоритетных направлений инвестиций в аграрную сферу Украины в условиях нестабильности. Целью статьи является обоснования приоритетных направлений инвестиций в аграрную сферу экономики в условиях нестабильности.

Kisil N. Priority directions of investments into agrarian sphere of Ukraine in the instability conditions. It is shown that development of agrarian sphere is a constant priority in world economy. Successful development of agrarian sphere probably only by investments. In the conditions of financial resources' volumes limitation, strategy of Ukraine's economy development for the period till 2020 eight basic and state priority directions for investment in agrarian sphere of economy are developed. The subject of research are theoretic-methodological and applied aspects of formation priority directions of investments into agrarian sphere of Ukraine in the conditions of instability. The purpose of the article is substantiations of priority directions of investments into agrarian sphere of economy in the conditions of instability.